



УДК: 347,6

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-2-18-166-169><https://orcid.org/0000-0001-8529-8181>**Мусієнко Володимир Володимирович**

Кандидат юридичних наук, доцент,  
професор кафедри цивільного та кримінального права  
Навчально-наукового інституту управління,  
технологій та правових наук  
Національного транспортного університету  
дійсний член транспортної академії України

## МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ НАУК

**Анотація** Розвиток та функціонування сучасного українського громадянського суспільства нерозривно пов'язане з удосконаленням українського законодавства та розвитком юридичних наук, зокрема системи наук приватного права. З прийняттям Верховною радою України Цивільного та Сімейного кодексів, в законодавстві з'явилися чисельні новели, складні юридичні конструкції, які потребують подальшого вивчення та осмислення, напрацювання наукових підходів щодо застосування нових нормативно-правових актів в судовій та право застосов чи практиці. Про значення законодавчого регулювання сімейних відносин свідчить той факт, що в Сімейному кодексі України закладено правові принципи і основи регулювання сімейних відносин, які відповідають конституційним положенням загальним напрямком державної сімейної політики, метою якої є забезпечення умов для всебічного розвитку сім'ї, покращення її добробуту та підвищення ролі сім'ї, як основи суспільства.

Враховуючи стрімкий розвиток доктрини приватного права, слід обумовити, що сімейне право посідає особливе місце в системі приватно правових наук, перебуваючи на стику цивільного права, трудового права та міжнародного приватного права, але при цьому має свою специфіку та особливості, які відображаються в першу чергу в суб'єктно-об'єктному складі та змісті правовідносин. Тому, слід окреслити, що сімейне право самостійна галузь права, яка регулює особисті немайнові та майнові відносини, що виникають між подружжям та дітьми усиновлювачими та усиновителями. опікунами та підопічними, іншими членами сім'ї.[1]

**Ключові слова:** Сімейне право., Сімейні правовідносини, приватне право, подружжя, сім'я, сімейний кодекс, законодавство України.

**Annotation.** The development and functioning of modern Ukrainian civil society are inextricably linked to the improvement of Ukrainian legislation and the development of legal sciences, in particular the system of private law sciences. With the adoption by the Verkhovna Rada of Ukraine of the Civil Code and the Family Code, numerous legislative novelties and complex legal constructions have emerged, which require further study, comprehension, and the development of scientific approaches to the application of new regulatory legal acts in judicial and law enforcement practice.

The significance of legislative regulation of family relations is evidenced by the fact that the Family Code of Ukraine establishes legal principles and the foundations for regulating family relations that correspond to constitutional provisions and the general direction of state family policy. The purpose of this policy is to ensure conditions for the comprehensive development of the family, improve its welfare, and enhance the role of the family as the fundamental unit of society.

Considering the rapid development of private law doctrine, it should be noted that family law occupies a special place within the system of private law sciences. It exists at the intersection of civil

*law, labor law, and private international law, while at the same time possessing its own specific features and characteristics. These are primarily reflected in the subject-object composition and the content of legal relations. Therefore, family law should be defined as an independent branch of law that regulates personal non-property and property relations arising between spouses and children, adoptees and adoptive parents, guardians and wards, as well as other family members.*

**Keywords:** *family law, family legal relations, private law, spouses, family, Family Code, legislation of Ukraine.*

**Актуальність теми.** Актуальність даної проблематики окреслена в самій назві дослідження. Основуючись на правовій природі шлюбну сімейних відносин, визначаючи їх особливості, акцентуючи конвергенцію сімейного права з іншими науками приватного права, виникає необхідність чіткого обумовлення його місця в системі права. Тому, базуючись на Концепції сімейне право — самостійна галузь права враховуючи доктрину рекордифікації речового права, та євроінтеграцію законодавство України, здійснюється сучасний підхід щодо дослідження даної проблематики.

**Мета та завдання.** Дана наукова стаття присвячена визначенню бачення сутності сімейного права, як окремої галузі права в системі приватно правових наук тому метою є обумовлення та обґрунтування його правової природи, а також визначенні місця серед галузей права і окреслення значення та впливу на відносини в суспільстві за допомогою норм.

Висвітлення сімейного права України, як окремої галузі в системі права має комплексний характер що підкреслює необхідність визначення всіх категорій та інституцій, починаючи з історико правових аспектів виникнення та становлення, а також удосконалення нормативної бази, яка регулює шлюбну сімейні правовідносини в умовах європейської інтеграції України.

**Стан дослідження.** До даної проблематики привертати увагу вчені цивілістики свого часу, починаючи з періоду в Литовської та Польського князівства, гетьманської держави, зокрема аспекти шлюбного сімейних відносин мали місце і в Конституції Пилипа Орлика. Крім цього, в часи незалежної Української держави дослідження сімейних правовідносин здійснювали такі вчені науковці як Г.Н. Матвеев, Я.М. Шевченко, І.М. Кучеренко, О.В. Дзера, І.О. Дзера та інші. В даному контексті слід зауважити, що досліджувались лише окремі інституції що вносило вагомий внесок в галузь цивільного та сімейного права. Але на сучасному етапі розвитку юридичної науки і, зокрема приватного правових наук, дані аспекти є необхідність розглядати в комплексі, починаючи з теоретичних положень з врахуванням вже внесених доробок, сучасного рівня розвитку правовідносин у суспільстві та рівні розвитку законодавства.

**Постановка проблеми.** Одним із природних прав людини є право на сім'ю. Сім'я була і залишається первинним та основним осередком суспільства, як соціально утворення є найважливішим елементом його розвитку. Ідеологія пріоритету сім'ї, її цінність для особи і суспільства закріплена в багатьох актах законодавства, до яких також слід віднести: “Загальну декларацію прав людини”, Конвенцію “Про захист прав людини і основоположних свобод”, Конституції України, Сімейний кодекс України. Основним положенням яке зазначено в даних актах законодавства та об'єднуючим аспектом є зміцнення і захист інституту сім'ї з боку держави, втілення національної сімейної політики щодо охорони суб'єктивних прав членів сім'ї зокрема, подружжя.

**Виклад основного матеріалу.** Окреслючи сімейне право, як самостійну галузь, як правову науку, які властиві вище зазначені категорії, і разом з цим характеризується власним предметом та методом правового регулювання. Правовідносини які регулюються даною галуззю мають суттєво відрізнятися від усіх інших відносин, а метод, за допомогою якого здійснюється їх регулювання — являють собою унікальну композицію засобів та прийомів правового впливу. В основі концепції сімейне право — самостійна галузь права, і особливо це актуально щодо системи приватного права, становлять наступні положення:

- майнові відносини в сім'ї відіграють порівняно з особистими немайновими відносинами другорядним та обумовлюючу роль;
- Відносини в сім'ї потребують єдиною для всіх суб'єктів державної регламентації;
- Правове регулювання сімейних відносин та їх захист здійснюється за допомогою чітких імперативних норм, Що обумовлює їх особливий Інтерес щодо держави;
- Державні органи влади та громадські організації мають широко залучатися до вирішення внутрішню сімейних конфліктів і контролю за поведінкою особи сім'ї, що визначає сімейне життя ніяк сферу автономії та приватного існування особи;
- Виховання дітей в сім'ї може бути успішно заміщенню більш ефективних громадським вихованням.

Основним аргументом вище зазначеної концепції сімейне право — це самостійна галузь права є те що риса методу правового регулювання шлюбну сімейних відносин обумовлюється рівністю сторін. Тому, сімейні відносини виникають та існують на «горизонтальному рівні», і вони ніколи не наберуть форми «вертикальних» відносин. Виходячи з цієї позиції є необхідність на даний момент роздільної кодифікації цивільних та сімейних правових норм. Причина розходження законодавчого нормування сімейних та цивільних відносин знаходяться у витоках цього розходження, тобто в часі прийняття первинних нормативних актів, які регулювали сімейні відносини.

В сутності сучасного бачення сімейного права як самостійної галузі в системі права закладено відновлення інтересу до проблем шлюбну сімейних правовідносин. Це пов'язано з величезними соціально-економічними змінами нового часу і переосмислення багатьох теоретичних стереотипів. Зокрема з формуванню прийнято та застосовано в системі права поділу на приватне та публічне, що відповідає Євроінтеграційному вектору розвитку України в цілому та системи права зокрема. Здійснення поділу права на приватне та публічне висвітлює те спільне, що порівнює галузі права, об'єднує їх в єдину групу. У зв'язку з цим цивільне, сімейне та трудове право, як галузі що базується на єдиному позитивному методі правового регулювання та рівності сторін, належить до галузей приватного права.

На основі вище зазначених теоретичних аспектів та посилаючись на твердження видатних вчених цивілістів слід окреслити, а також конкретизувати місце сімейного права серед приватно правових наук.

1. **Визначення сімейного права як самостійної галузі.** Було доведено, що з історичної, суспільної та правової точки зору, сімейне право пройшло Шлях виникнення та становлення разом з цивільним правом, але на сучасному етапі розвитку отримала статус самостійної галузі, і це підтверджується особливим предметом та методом правового регулювання. Це підтверджено висловлюваннями відомого вченого цивіліста Г.К. Матвеева, який Обґрунтовував сімейне право, як окрему самостійну галузь права предметом якої є особисті немайнові права та пов'язані з ними майнові права, які впливають із шлюбу та приналежності до сім'ї [2]. Я. М Шевченко, Характеризуючи самостійність сімейного права, зазначала що її самостійність ґрунтується на об'єктивному ході розвитку суспільства. Розвиток самої галузі права передбачає достатність нормативного матеріалу, його численності наявності структури що об'єднує галузь права, яка швидко розвивається.[3]

2. **Конвергенція з цивільним правом.** Як вище зазначено За загальною класифікацією сімейне право, відноситься до приватно правових наук, як і цивільне, регулює майнові та особисті немайнові правовідносини, основується на юридичній рівності, вільному волевиявленню, майнові самостійності сторін.[4] Але при цьому суб'єктами є подружжя, батьки, діти, усиновлювати та усиновленні, опікуни, піклувальники, підопічні, родичі різного ступеня спорідненості у змісті відносин між якими присутній особистий Не майновий та майновий компоненти — а це вказує на особливий статус суб'єкта.

3. **Специфічний предмет регулювання.** Сімейне право регулює унікальні правовідносини, які в 1-у чергу особисті немайнові. Зокрема, реєстрація народження, надання

та зміна прізвища, встановлення походження дитини, встановлення батьківства та материнства, усиновлення. І все це відбувається на основі юридичного факту-шлюбу, Тобто в подружніх відносинах, сім'ї. Тому, професор З.В. Ромовська Підкреслювала, що сімейне право можна лаконічно визначити, як систему соціальних регуляторів сімейних відносин, оскільки право це не лише закону. Сім'я — це особлива група людей, її основою є своєрідні емоційно чуттєві характеристики які можуть їх приваблювати та об'єднувати. [5]

4. **Особливий метод правового регулювання.** Шлюбну сімейних та цивільних правовідносин ах застосовується Дис позитивний імперативний методи правового регулювання. Але з огляду на те, що сімейному праві немайнові відносини є вихідними особистих немайнових відносин, Тому до юридичних фактів немайнового характеру застосовується тільки імперативні норми. Це стосується перш за все реєстрації дитини, шлюбу, надання імені, прізвище, зміна прізвища, встановлення походження дитини, встановлення батьківства та материнства, питання утримання дітей та непрацездатних та інші. Крім цього не слід оминати увагою морально-психологічні аспекти, які ґрунтуються на коханні, дружбі, повазі, І регулювання даних відносин відбувається відповідно до соціальних норм.

Як висновок, слід окреслити значення сімейного права, як науки, що визначається наступними положеннями:

1. Сімейні правовідносини є досить важливими щодо суспільства, тому норми сімейного права досліджує правову природу шлюбу, розвиток шлюбно сімейних відносин, Що відбуваються в суспільстві, а також впливати на формування державної сімейної політики.

2. Наука сімейного права сприяє розробці доктрини та удосконалення законодавства, що формує теоретичну базу задля створення та модернізації законодавства, усунення правових прогалів, а також впливає на розробку науково обґрунтованих положень та концепцій.

3. Здійснюючи вирішення практичних проблем, наукові дослідження допомагають у право застосов чи діяльності, аналізують судову практику та вирішують складні питання, пов'язані з сімейними спорами.

4. Застосовуючи комплексний підхід, сімейне право, як наука вивчає норми не лише юридичного, ай соціального, психологічного та етичного характеру.

5. Наука сімейного права сприяє формуванню правової свідомості через вивчення навчальної дисципліни, підвищує правову культуру громадян щодо їх прав та обов'язків у сімейних відносинах.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Науково-практичний коментар.Сімейний кодекс України./за. заг. ред. Г.В. Бондар, О.В. Дзера. Київ: Інтер. 2020. С.5.
2. Заїка. Ю.О Українське цивільне право: Навчальний посібник. Київ: 2015. С.312.
3. Заїка. Ю.О Українське цивільне право: Навчальний посібник. Київ: 2015. С.312.
4. Цтвільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 28 вересня 2025 року. Офіційний текст. Київ: Алерта. 2025. С.5.
5. Сімейне право України: підручник / За ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша.— Київ: Знання, 2015. С.375.